

Ingrid Lycke Ellingsen

Når kirken går ut i denne verden

Tunberg Bispedømmeråds diakonutvalg arrangerte tema-dag på Solbø sentralhjem, Holmestrand, den 21. februar 1981. Det var kirkelig tjeneste for psykisk funksjonshemmede som sto i fokus.

Kirken, institusjonene og foreldre var representert. Statens overlege i psykiatri, Ingrid Lycke Ellingsen, holdt det ene innledningsforedraget.

«Jeg har en liten søster, jeg har en liten bror, som er litt annerledes enn andre barn på jord. De kom til denne verden, det vanskelige sted, med mindre håndbagasje enn vi er utstyrt med.»

Dette diktet, som Inger Hagerup skrev til innvielsen av et daghjem — Ragna Ringdals daghjem i Oslo — har for mange mennesker blitt stående som et slags symbol på de psykisk utviklingshemmede, og mange har også derigjennom blitt beveget til å gi noe til denne gruppe mennesker. «Så la oss gi dem gleden til de skal gå om bord, med sine barnehjerter, vår søster og vår bror», — som Inger Hagerup avslutter diktet.

Visjon og vilje

— Hva har nå Kirken hatt å gi til de psykisk utviklingshemmede og hva kan Kirken gjøre for de psykisk utviklingshemmede? Dette spørsmål er kanskje blitt spesielt aktualisert gjennom at vi har gått inn i 1981 — de funksjonshemmedes år, men i grunnen har nok Kirken i mange hundre år vært meget opptatt av de funksjonshemmede, selv om det ikke alltid har gitt seg utslag i

praktisk handlemåte. Men visst har kirken mange ganger gått i spissen for å hjelpe de som er i nød. I en artikkel i Vårt Land nylig sto et opprop fra noen funksjonshemmede under tittelen: «Steng oss ikke ute!» Denne gangen var det noen bevegelseshemmede og rullestolsbundne som kom med dette nødprop, men det kunne kanskje like gjerne vært sagt av noen psykisk utviklingshemmede.

Så spør man seg umiddelbart: Er det sant at Kirken har stengt ute tidligere, eller kanskje enda alvorligere: Oppfattes vi kirkefolk som om vi ekskluderer noen fra menighetens fellesskap?

La oss ganske kort se litt tilbake på kirkens holdning til de funksjonshemmede. At det alltid har vært mennesker med handikapp kan vi dra sluttsats av fra vår Bibel, hvor vi møter en lang rekke mennesker som er blitt rammet av sykdom eller defekter. På mange steder i den hellige skrift finner vi levende beskrivelser av såvel blinde som døve, lamme og andre fysisk eller psykisk handikapp. Hva mente så kirken om disse mennesker? Ja, her finner man forskjellige oppfatninger gjennom tidene. Dels har de handikappede vært omfattet med særlig respekt fra kirkens side, da man anså dem stå nærmere Gud enn andre. Kjent er kanskje historien om den romerske diakonen som under en forfølgelse omkring år 250 fikk pålegg av en hedensk perfekt å utlevere menighetens kostbarheter. Diakonen samlet da alle fattige, forkrøplete, blinde osv. og førte dem fram med ordene: Her bringer jeg deg kirkens skatter.

Man har også møtt en oppfatning om at de psykisk utviklingshemmede skulle være Himlens meget spesielle barn, som er hellige og uskyldige og derfor aldri i stand til å gjøre noe ondt. Man kan til og med støte på den antagelsen at de intelligenshandikappede skulle være Guds redskap for en særlig misjon blant andre mennesker. Men man finner også at disse mennesker har vært omfattet med skrekk og avsky, slik at man mente at Gud hadde lagt sin hånd på dem for å straffe dem eller deres foreldre for en eller annen synd. I en av Mosebøkene får man ganske makabert presentert at den som var funksjonshemmet skulle være utelukket for aktiv deltagelse i menighetsarbeidet. Denne utelukkelse avspeiler sannsynligvis den allmene holdning hos datidens jødiske folk. Det finnes også en periode i kirkens historie da man til og med dro nytte av de syke og funksjonshemmede til sin egen frelse. Det berettes fra et hospital i Lübeck i middelalderen at de som ble innlagt der ble pålagt å daglig be Fader Vår 300 ganger så lenge de kunne bevege tunge og lepper.

Luther

Den Lutherske reformasjon betydde en endret motivering for holdningen til de funksjonshemmede. De invalidiserte skulle ikke hjelpes for at andre derigjennom skulle samle seg det gods som møll og rust ikke kan fortære, men man skulle stå dem bi for deres egen skyld. Luther la derfor i sine prekener inntrengende menigheten på sinne at de skulle ha omsorg for disse mennesker. Om ham selv fortelles at

han tok lenkene av de vanvittige, og hans venn Bugenhagen innrettet et tidligere kloster til hospital for psykisk syke. Luthers syn betydde faktisk en teologisk rehabilitering av de avvikende i samfunnet. Han sa nemlig at i kraft av dåpen er også disse mennesker fullt gyldige medlemmer av den kristne menighet.

Dessverre må man imidlertid konstatere at når det gjelder de psykisk utviklingshemmede så var Luther preget av sin datids overtro. Han mente nemlig at åndssvake var barn som djevelen avlet, at de bare var en kjøttklump uten sjel og at, da de nedstammet fra djevelen, derfor ikke burde ha livets rett. Under naziststyret i Tyskland ble Luthers oppfatning av de psykisk utviklingshemmede brukt som argument til forsvar for det såkalte eutanasi-programmet, som gikk ut på å utrydde de psykisk avvikende.

Hva gjør så Jesus med de funksjonshemmede? Jo, gjennom hele sin adferd demonstrerer Jesus et sterkt opprør mot denne negative innstilling. Han utelukker ikke de funksjonshemmede, men setter dem tvert imot inn i fellesskapet, gir dem tilbake til samfunnet som fullt verdige medborgere og integrerer dem også i Guds rike.

Medlidenhet

I lydighet mot Jesu bud tok man seg etterhvert av de svake, blant annet gjennom å innrette hospitaler, — oftest sammen med et kloster. Å ta seg av forkomme og handikappede ble til tider fortjenestfull handling. Det å være gjenstand for andre menneskers godhet medførte at de funksjonshemmede unektelig fylte en plass i samfunnet for så vidt at deres tilstedeværelse var en forutsetning for at andre fikk vise barmhjertelighet. Men akkurat derfor var det neppe tale om et ekte fellesskap. Jeg opplever at mye av det Kirken har gjort for disse våre medmennesker har vært diktert av medlidenhet, og dette blir så altfor lett fulgt av at

man ser ned på den som er annerledes. Men visst har Kirken også til alle tider gjort en stor innsats for de psykisk utviklingshemmede både når det gjelder pleie og omsorg, undervisning, bygging av institusjoner og skoler, å gi kulturtilbud etc. I begynnelsen av 1800-tallet ble det i Paris startet noen vellykkede forsøk på pedagogisk behandling av åndssvake. Også denne gang, som ved mange andre anledninger, var det Kirken som sto bak i form av en abbed. Etterhvert spredde denne behandling seg utenfor Frankrikes grenser og nådde også Skandinavia. I Danmark var det en teolog, Johan Keller, som ble den egentlige foregangsmann på området. Han hadde en privat døveskole, men oppdaget etterhvert at en del av hans elever slett ikke var døve, men åndssvake som krevde en alldeles spesiell undervisning. Målsettingen for arbeidet blant de psykisk utviklingshemmede ble imidlertid å oppbevare dem under gode og humane forhold, dels for at de selv ikke skulle lide nød, men dels også for at samfunnet skulle være beskyttet mot dem. Dette syn preget lenge Kirkens holdning, og de bygget en rekke større og mindre institusjoner for de psykisk utviklingshemmede, gjerne litt avsides lagt, av frivillige kristne og humanitære organisasjoner. Fortsatt har vi i vårt land en rekke institusjoner som eies av kristne organisasjoner. Vi kan nevne Diakonforbundets institusjoner, Nærlandsheimen, Landeskogen, Lillebo og flere.

Tilbake til samfunnet

Nye tendenser og holdninger i synet på de utviklingshemmede skaper imidlertid nye og annerledes behov. Det medfører at Kirken liksom andre institusjoner i vårt samfunn, må tenke om og finne nye veier å møte de som hittil har vært sett på som spesielle grupper av befolkningen. Vi taler nå om integrering av de utviklingshemmede, det betyr å leve i et fellesskap uten særrom-

sorg, men med samme plikter og rettigheter for alle. FN's parole for år 1981 er jo full likestilling og deltaking. Det betyr ikke at den funksjonshemmede skal forandres slik at vedkommende passer inn i vårt eksisterende samfunnsliv, men at vi må forandre vår samfunnsstruktur slik at den passer for de som har særskilte behov. Med skam kan vi som står i aktivt menighetsarbeid se oss tilbake og merke at vi ikke har gjort nok for å finne plass til de utviklingshemmede. Kirken har dessverre midt i sine gode forsetter iblant demonstrert en diskriminerende holdning. Da konfirmasjonen ble innført for mange år siden ble psykisk utviklingshemmede, døve og andre utelatt da man mente at de ikke kunne tilegne seg den nødvendige kunnskap om skriften og katekismen. Dette hadde vel sin grunn i at datidens konfirmasjon mer hadde form av en kristen eksamen enn i våre dager da konfirmasjonen er en velsignelseshandling.

Men vi vet at selv i vår opplyste tid opplever vi at mennesker med funksjonshemninger ikke er blitt hverken døpt eller konfirmert. Vi såkalte «normale» har jo ingen som helst rett til å bedømme om noen egner seg til å bli konfirmert eller ikke. Dette er et forhold mellom Gud og vedkommende. Pascal sier et sted: «Hjertet har mer forstand enn forstanden forstår». Det har jeg også mange ganger opplevd når jeg har vært sammen med psykisk utviklingshemmede. De har muligens andre religiøse begrep og forestillinger enn jeg — men er derfor ikke dårligere, kanskje tvert imot.

Jeg er egentlig ganske sikker på at Kirken, dvs. menighetene, ikke bevisst har ønsket å ekskludere de psykisk utviklingshemmede fra fellesskapet. Snarere tror jeg at det har vært mye uvitenhet og usikkerhet som har preget kirkens folk, og man har kanskje ikke heller vært klar over at det dreier seg om et me-

Over til s. 13

Over fra s. 5

get stort antall mennesker som er psykisk funksjonshemmede. Vi regner med at det er ca. 60.000 utviklingshemmede i vårt land. Rundt 10.000 av disse er i institusjoner, enten på heldagsbasis eller i spesielle daginstitusjoner. En masse utviklingshemmede bor i sine egne eller andres hjem, spredt rundt om i våre meigheter — og mange av disse ser vi hverken i kirken eller i menighetssammenheng, kanskje fordi vi ikke har vært flinke nok til å fange dem opp.

Kirkelige handlinger

De aller fleste av de utviklingshemmede blir sikkert døpt, men siden ser vi dem sjelden. Det er nok sjelden å møte små funksjonshemmede barn i søndagsskolen eller å se dem hente «Min kirkebok» sammen med de andre 4-åringene i kirken. Under skoletiden får vel også en del av de utviklingshemmede kristendomsundervisning, men for de som er i institusjon har jeg dessverre oppdaget at opplæringen på dette området er mangelfull. Mange får heller ikke gleden av å bli konfirmert som jeg nevnte tidligere. Det er ikke bare at de går glipp av denne innføring i troen og denne velsignelsehandling, men dette er kanskje eneste gangen i deres liv at de får være midtpunkt i en fest.

Ytterst sjelden får de utviklingshemmede anledning til å få sjelesorg. Kanskje er begravelser den eneste kirkelige handling som kommer den utviklingshemmede til del.

Nå har jeg selvfølgelig satt dette på spissen. Jeg har også heldigvis opplevd en rekke positive engasjement, ukentlige andakter på institusjoner, kristent speiderarbeide osv. Ofte har det likevel vært kirken som har kommet inn i institusjonen, og litt for sjelden at det har vært en aktiv integrering i selve menighetslivet.

Usikkerhet pga. uvitenhet? — Ja, det er forståelig at man føler seg usikker. Man møter mennesker som er anderledes enn en selv. Mange har ikke bare forstandshandikapp, men i tillegg sansedefekter (blindhet, døvhet, talevansker), bevegelsehemmede, eller komplisert sykdomstilstand med epilepsi, cerebral parese e.l. Man blir usikker på hvordan man skal snakke for å bli forstått, eller hvordan man selv skal te seg, når de på en kanskje voldsom måte søker kontakt. Vi er ikke så vant til en åpenhet som gir seg uttrykk i en demonstrasjon av kjærlighet eller aggresjon. For å bøte litt på denne usikkerhet trenger vi å dyktiggjøre oss selv på dette område, dvs. suge til oss informasjon og kunnskaper. Det finns ganske mye bra informasjonsmateriell, bl.a. fra brosjyrer og bøker, skrevet av fagfolk eller foreldre. I høst kom Kirkerådet med en idémappe for de som skal skrive konfirmantopplæring for psykisk utviklingshemmede. Denne mappe gikk ut til 6 forsøksmenigheter, men bare noen måneder etter publiseringen er den i bruk i 80 menigheter! IKO har også engasjert seg sterkt i å lage skolemateriell for denne gruppen.

«Lemmer på Kristi legeme»

Hva gjør vi så som levende menighet for våre psykisk utviklingshemmede ikke bare i de funksjonshemmedes år 1981, men også i årene som kommer? — Jeg tror det er riktig at vi starter med å lese Paulus' ord i 1. Kor. 12, 12-31 der han taler om Kristi kirke som et legeme, en enhet, med mange forskjellige lemmer. Kirken skal være en levende organisme der hvert enkelt lem er avhengig av de andre og der ingen kan unnværes. Menigheten er som menneskets legeme: De lemmer som kan virke svakest er i realiteten like så

verdifulle for helheten som de sterke. Paulus mener altså at de skrøpelige og handikappede ikke bare er nødtvunget akseptert og såvidt tålte, men har en positiv og nødvendig oppgave i det kristne fellesskap. Overfor Gud er vi alle like.

Kirkefamilien

Jeg pleier ofte å snakke om kirkefamilien. Vi kan også kalle den kristne menighet en familie, som trass i manglende samhold og store forskjeller aldri kan løpe fra sin felles bestemmelse av at alle er Guds barn. Hvis vi har dette for øye, vil det ikke være vanskelig å finne ut hva vi må gjøre i Kirken generelt og i din og min menighet spesielt for å forandre på ting slik at vi finner plass for hverandre. Det er mange praktiske ting som prester, menighetsråd, frivillige medarbeidere i menigheten må tenke gjennom, og det er ikke alltid det er så merkverdige ting som skal til eller ting som koster all verdens penger. Økonomiske midler er aldri en garanti for at vi skaper et menighetsfellesskap for alle. Til syvende og sist har det med en holdningsforandring å gjøre. Dette nye år må vi derfor ta som en positiv utfordring til å forandre oss og vår omgivelse til å passe bedre for hverandre, ta vare på hverandre som likeverdige i vårt fellesskap for å finne veien til Guds rike.

Over fra s. 12

Generalforsamlingen i Oslo 1981

Årsmøtet foreslår Ingfrid Eggen som kandidat til Hovedstyret.

Denne ble tatt opp i sammenheng med at Ingfrid Eggen belyste temaet: «Hvorfor melder folk seg ut av DNDF?»

Deretter ble det debattert om dette, samt en diskusjon om DNDF's fortsatte linje.

Ingfrid Eggen